

Mihai-Bogdan ATANASIU

Ascendenții Cantacuzinilor din Țările Române

Nu cu multă vreme în urmă, doi cunoscuți istorici români, d-nul Petre Ș. Năsturel¹ și d-nul Ștefan S. Gorovei² au demonstrat cum „din șireaua celor doi împărați, Ioan și Matei Cantacuzino, se trag Cantacuzinii de sub stăpânirea turcească, [iar] aceștia din urmă fiind [...] adevărații înaintași pe linie bărbătească ai Cantacuzinilor din Moldova și Țara Românească”³. În rândurile ce urmează, dorim să semnalăm câteva din manifestările celor de la care membrii familiei Cantacuzino, stabiliți în Țările Române, și-au perpetuat tradiția și au afirmat-o în chip statornic, prin toate mijloacele, timp de câteva veacuri.

Primul din reprezentanții de seamă ai familiei, a cărui imagine este adesea luminată sau întunecată de acte ale trecutului, este Ioan Cantacuzino, care, îmbinând armonios calitățile de om politic și militar, ajunge ministrul împăratului de la Constantinopol, Andronic al III-lea Paleologul (1328-1341). Murind Andronic, îi urmează la tron fiul său minor, Ioan al V-lea, al cărui epitrop rămâne Ioan Cantacuzino⁴. Cu toate că acesta preluase de ani buni conducerea efectivă a statului, regența formată în lipsa sa din marele duce Alexios Apokaukos, împărăteasa Ana și patriarhul Ioan Kalekas îl destituie din funcție. În fața acestei provocări, Cantacuzinul, care se afla atunci la Didymoticos, se vede nevoit să renunțe la campania militară pe care o lansase, și se proclamă el însuși co-împărat în 1341. După o luptă asiduă de preluare a puterii, reușește să intre în Constantinopol la mai bine de cinci ani de la părăsirea acestuia, încheind un acord cu împărăteasa Ana, prin care Cantacuzinul urma să domnească timp de zece ani ca împărat cu drepturi depline în numele lui Ioan al V-lea, urmând ca acesta să devină egalul său⁵. În 1347 devine prim *basileu*⁶ și rămâne în istorie cu numele de Ioan al VI-lea fiind primul membru al familiei Cantacuzino care a reușit să ocupe tronul bizantin, făcându-i pe cei din neamul său să fie mândrii că-i sunt descendenți. Se intitulează „Ioan Anghel, Comnen, Paleolog, Cantacuzino”, rezumând în acest nume istoria legăturilor de familie ale antecesorilor săi⁷. Acceptată poate fi și explicația lui I. C. Filitti, care spune că noul împărat s-a intitulat astfel „pentru a justifica o uzurpare”⁸. Nu vom intra în amănunte în legătură cu activitatea acestuia, dar putem aminti, totuși, câteva evenimente mai importante din perioada domniei lui.

După îndelungate conflicte externe purtate împotriva bulgarilor, turcilor și genovezilor (ultimii asediaseră chiar Constantinopolul în 1347, dar primiseră, totuși, propunerile de pace ale Cantacuzinului⁹); au urmat luptele interne, care au fost extinse la nivelul întregului imperiu. Acestea au izbucnit datorită lui Ioan Paleologul care, dorind să recapete efectiv tronul, face primul pas revoltându-se împotriva lui Andronic Asan, socrului¹⁰ Cantacuzinului, dar este învins. În urma acestui eveniment, în anul 1354, Ioan exclude pe ginerele său de la tron și-l asociază pe fiul său Matei¹¹. Tot pentru aplanarea acestor conflicte, împăratul cere ajutor turcilor, care ajung pentru prima dată în Europa ocupând orașul Galipoli ce străjuia malul european al Mării Marmara, acțiune prin care deschide calea celor ce un secol mai târziu vor decapita Imperiul Bizantin. Practicând alianța matrimonială cu valoare de contract politic, „în semn de credincioasă unire”, după cum menționa Ducege în a sa *Historia byzantina*¹², împăratul Ioan a dat-o de soție pe o fiică a sa, Theodora, sultanului Orhan. Cu toate acestea, foarte curând, Ioan Paleologul, cu ajutorul genovezilor, ajunge la Constantinopol. Împăratul, obosit de acest conflict ce dura de aproape trei ani, hotărî să renunțe la tron în favoarea fiului său și se retrase în mănăstirea Mangana, de la Muntele Athos, unde se călugări sub numele de Iosif. De la el au rămas *Memorii* care conțin istoria imperiului dintre anii 1320-1360¹³. A murit nonagenar, în 1383¹⁴. Soția sa se călugări la rându-i în mănăstirea Sfânta Marta, primind numele Evghenia¹⁵.

Fiul său Matei Cantacuzino, născut pe la 1325¹⁶, preia puterea în 1357¹⁷, iscălind în actele oficiale astfel: „Matei, în Hristos Domn credincios, Împărat și stăpânitor Romanilor,

Asan, Cantacuzino¹⁸. Totuși, el nu s-a ridicat la nivelul așteptărilor tatălui de a păstra sceptrul în lupta cu cumnatul său. Este făcut prizonier și exilat în „insula Lemnos, apoi la Peloponisos, și până ce el n-a făcut *paretisis* de împărăție, nu l-a slobozit¹⁹. După ce renunță pentru totdeauna la pretențiile imperiale, cel de-al doilea împărat bizantin de neam cantacuzinesc își petrecu restul vieții retras într-o mănăstire, unde scrie mai multe Comentarii asupra *Sfintei Scripturi*²⁰; unul dintre acestea, cel referitor la *Cântarea Cântărilor*, a văzut lumina tiparului la Roma în 1624, într-o ediție greco-latină comentată de teologul Vincentio Riccardo²¹.

Am inclus în textul de față câteva informații privind viața și faptele acestor doi împărați pentru că, fără nici o îndoială, ei sunt înaintașii pe linie bărbătească ai Cantacuzinilor din Țările Române. „Credința în această rudenie și filiație a determinat comportarea și mentalitatea întregii familii Cantacuzino, care [...] a întreținut mereu vie flacăra originii imperiale²².”

Despre reprezentatii următoarelor cinci generații au ajuns până la noi puține informații. Unul dintre fiii împăratului Matei a fost Dimitrie, sevastocrator și despot de Mistra, mort la 1384. Din următoarea generație cunoaștem numele a doi dintre fii lui Dimitrie: Andronic, mare domestic, omorât în anul 1453, din porunca sultanului Mehmed al II-lea și Gheorghe Cantacuzino Paleolog, cel al cărui descendenți ajung în Țările Române. Dintre fii lui Gheorghe s-au remarcat Toma, fost guvernator al Selimvriei, și Dimitrie *sekbanul*, ajuns, la rândul-i, mare domestic al Patriarhiei²³. Despre fiul lui Dimitrie, Mihai, cunoaștem că a murit de ciumă în anul 1522²⁴ și că a îndeplinit, și el, funcția de mare domestic²⁵ (exercitată, ulterior, și de fiul său, Dimitrie).

Născut pe la 1515²⁶, Mihail Cantacuzino (Șeitanoglu), fiu lui Dimitrie, înzestrat cu o minte ageră și întreprinzătoare primește, către sfârșitul domniei lui Soliman Magnificul, funcția de guvernator al ocnelor de sare imperiale, apoi, din februarie 1577, devine chiurcibașa, adică prim-negustor și prim-blănar al Împărăției²⁷, funcții care îi vor aduce mare influență la Palat, dar și o impresionantă avere. Influența sa era garantată și de prietenia cu marele vizir Mahomed Sököllü Pașa, și o demonstrează în mai multe rânduri. Un exemplu concludent în această privință este căsătoria nereușită a fratelui său Ioan²⁸, în anul 1564, cu Maria, fiica doamnei Chiajna și sora domnului muntean Petru cel Tânăr²⁹ când, peste jignirea adusă de răpirea cumnatei sale de doar 15 ani de lângă soțul său („un bătrân nevolnic în vârstă de peste 50 de ani³⁰”) după fastuoasa nuntă care avu loc la București și după înmânarea dotei convenite, Șeitanoglu nu putea să treacă foarte ușor, astfel el interveni la sultan pentru înlocuirea tânărului domn din Țara Românească. Sultanul, prin câteva scrisori, cere tânărului domn muntean să înapoieze fata și să se împace cu Cantacuzinul³¹; deși returnase zestrea (nu și pe tânăra domniță), trei ani mai târziu, la 7 mai 1568, ajunge la București firmanul de detronare și exil a lui Petru cel Tânăr și a ambițioasei sale mame. În acest eveniment a fost implicat și patriarhul ecumenic Ioasaf al II-lea care, tot la insistențele Cantacuzinului a fost depus (15 ianuarie 1565)³² și înlocuit cu Mitrofan³³, pentru ca apoi, în 1572, Șeitanoglu să obțină și destituirea lui Mitrofan, ce este înlocuit cu Eremia al II-lea³⁴, dovedind, astfel, și influența asupra Patriarhiei ortodoxe, a cărei conducător era decis practic de el.

Șeitanoglu s-a arătat interesat și de situația Țărilor Române, unde impune pe tronul muntean, în iunie 1568, pe Alexandru al II-lea Mircea, iar în Moldova pe fratele acestuia, Petru Șchiopu, în 1574³⁵.

Averea sa era inestimabilă, fapt vădit și de impunătorul palat din Anchialis, reședința sa, a cărui construcție a costat peste 20 000 ducăți de aur și în care s-au găsit, printre altele, stofe de Damasc, catifele, blănuri de jder, mari cantități de vase din aur și argint, cămăși brodate cu fir de aur, și o impresionantă bibliotecă unde existau manuscrise ale unor autori antici sau rare manuscrise ale *Sfintei Scripturi*, unele caligrafiate integral cu litere de aur³⁶. Tot aici, în palatul de pe țărmul Marii Negre, este ucis, din porunca sultanului Murad, în martie 1578, de către Capugi-bașa, Ali-aga³⁷, unul din motive fiind, poate, răzbuinarea nepotului său³⁸, care se aciuse în anturajul noului han al tătarilor.

Toată averea sa a fost confiscată, iar în mai 1579 a fost scoasă la mezat în apropierea grădinilor sultanului³⁹.

La moartea sa, Șeitanoglu lăasă șase copii, și anume: Andronic în vârstă de 25 de ani, Dimitrie, de 12 ani, Ioan, de 8 ani⁴⁰, o fiică măritată cu un Rally⁴¹, o alta măritată cu Gheorghe Cantacuzino Monoret și o fiică nemăritată, Bella (ulterior devenită soția lui Lascăr Rosetti, mama lui Antonie Vodă și a cuparului Constantin Rosetti)⁴².

Cu doi ani înaintea morții celui care a fost caracterizat „primul și cel mai stimat dintre toți grecii din Constantinopol”⁴³, mai exact în iunie 1576, a avut loc nunta fiului său Andronic cu Irina Rally, fiica cunoscutului om de afaceri din Adrianopol Iacob, eveniment ce aduce o zestre de 50 000 de ducați. Nunta avu loc la Anchialis, tinerii fiind cununați de către patriarhul Iosif Arghiropoulos din Thesalonic⁴⁴.

În noaptea când a fost ucis tatăl său, Andronic, ce se afla în palatul de la Anchialis, a reușit să fugă la Constantinopol, cerând ajutor și protecție lui Sököllü, apoi după câteva săptămâni petrecute ca vâslaș pe o galeră, a fost eliberat fiindu-i permis să plece în Creta la sora sa⁴⁵. După acest episod, deși izvoarele nu mai amintesc nimic de el aproape un deceniu, putem crede că s-a întors la Constantinopol unde, cu eventualul ajutor al socrului său, făcând negoț, ajunge la o situație materială care să-i permită să intervină la numirea domnilor din Țările Române: Ștefan Surdul (1591-1592) în Muntenia și Aron Tiranul (1591-1595) în Moldova, cu care le căsătorește pe două din fiicele sale⁴⁶.

Andronic ajunge, încă din vremea domniei lui Ștefan Surdul, în sfatul Țării Românești, fiind vistiernic al acestuia (septembrie 1591 – aprilie 1592)⁴⁷, iar după înscăunarea lui Mihai Viteazul, pe care a înlesnit-o⁴⁸, devine ban⁴⁹, iar din 23 noiembrie 1593, mare vistiernic, alternând în această dregătorie cu Pangratie⁵⁰. După 30 iunie 1595, Andronic nu mai deține nici o dregătorie până în timpul lui Nicolae Pătrașcu, când apare tot ca mare vistiernic (14 decembrie 1599 – 6 iunie 1600)⁵¹. Deși nu a făcut parte din sfatul țării pe toată durata domniei lui Mihai Viteazul, el s-a aflat mereu alături de domn. Astfel, îl găsim în documentul din 9 iunie 1598 printre boierii care încheie tratatul de alianță al Țării Românești cu împăratul Rudolf al II-lea⁵², apoi ca semnatar al tratatului cu Transilvania din data de 26 iunie 1599⁵³. În vara anului 1600, Andronic este unul din cei patru boieri munteni (pe lângă Udrea banul, Sava armaș și Negre spătar) numiți de Mihai în fruntea oștilor care să apere Țara Moldovei⁵⁴; îl întâlnim în Țara Românească în împrejurările din septembrie 1600 tratând, în numele domnului și al fiului său, cu turcii care se pregăteau să treacă Dunărea⁵⁵; apoi, la 26 iunie 1601, „Androne vistier” este unul din membrii „locotenenței domnești” instituite după „răscoala” izbucnită împotriva lui Simion Movilă, în așteptarea revenirii lui Mihai⁵⁶. Împrejurările în care a murit Andronic Cantacuzino încă mai ridică semne de întrebare. Acest eveniment se pare totuși că a avut loc cu puțin timp înaintea datei de 4 noiembrie 1601, când capul unui „anume Andronic Grecul” era adus la Poartă ce către curieri moldoveni⁵⁷.

Andronic a avut șapte copii, iar după moartea sa cinci dintre aceștia (mai puțin fetele măritate cu domnii români amintiți) au fost salvați de prieteni, sau poate de rude, fiind trimiși în Creta la sora tatălui lor⁵⁸. Acești cinci fii ai lui Andronic erau Mihai, care, se pare că a fost vistier în Moldova în timpul lui Miron Barnovschi, dar și postelnic pe la 1621 sub Alexandru Iliăș⁵⁹, ce moare la Constantinopol, unde a lăsat un fiu, pe Dimitrie, ajuns mai târziu domn al Țării Moldovei; Dimitrie, care ajunge și el în spațiul românesc, întâlnit într-un document muntean din 1623 de la Radu Mihnea, prin care domnul dă satul Frăsinetul, fost al lui Mihai Viteazul, lui „jupân Dumitrachi Cantacozino”⁶⁰, instalat apoi împreună cu soția sa în Crimeea, îmbrățișând religia mahomedană; Toma și Iordache rămași în slujba Moldovei, învățați, poligloți, pricepuți în domeniul finanțelor și al vieții politice; și Constantin⁶¹, ce ajunge mare postelnic și cel mai apropiat dregător al lui Matei Basarab timp de aproape 22 de ani. Probabil Ultimii trei s-au născut în Țara Românească după 1591, însă doar despre cel mai mic, Constantin, știm sigur că a venit pe lume în anul 1598, an precizat de epitaful grecesc săpat pe piatra de mormânt a postelnicului, ucis la 20 decembrie 1663, el trăind de „13 ori câte 5 ani”, adică 65 de ani⁶².

Abrevieri

ArhGen = Arhiva Genealogică**SMIM** = Studii și Materiale de Istorie Medie**AIIAI** = Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”

¹ Petre Ș. Năsturel, *De la Cantacuzinii Bizanțului la Cantacuzinii Turcocrăției și ai Țărilor Române*, în **ArhGen**, I (VI), 1-2, 1994, p. 171-175.

² Ștefan S. Gorovei, *Continuitatea Cantacuzinilor: un punct de vedere*, în **ArhGen**, I (VI), 1994, 3-4, p. 321-322.

³ Petre Ș. Năsturel, *op. cit.*, p. 171.

⁴ General P. V. Năsturel, *Neamul Boierilor Cantacuzini din ramura lui Șerban voevod*, în „Literatură și artă rămână”, XII, 1908, p. 62. Vezi și Donald M. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca. 1100-1460. A Genealogical and Prosopographical Study*, Dumbarton Oaks, 1968, p. 35-103; Idem, *The Reluctant Emperor. A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk, c.1295-1383*, Cambridge University Press, 1996.

⁵ Warren Treadgold, *O istorie a statului și societății bizantine*, vol. II, traducere de Mihai-Eugen Avădanei, ediție îngrijită de Victor Spinei și Bogdan-Petru Maleon, Iași, 2004, p. 184-190. Mai trebuie precizat faptul că un alt punct al înțelegerii dintre Ioan al VI-lea Cantacuzino și împărăteasa Ana viza înrudirea dintre cei doi prin căsătoria uneia dintre cele trei fiice ale Cantacuzinului cu Ioan al V-lea, ceea ce de altfel s-a și împlinit (*ibidem*, p. 190).

⁶ Radu Ștefan Ciobanu, *Pe urmele Stolnicului Constantin Cantacuzino*, București, 1982, p. 25.

⁷ N. Iorga, *Despre Cantacuzini*, p. XII; „Paléologue, il l'était par sa grand'mère maternelle; Anghelos voudrait dire qu'il descendait de Jean C. de 1186” (I. C. Filitti, *Notice sur les Cantacuzène du XIe au XVIIe siècles*, București, 1936, p. 5). Acest Cantacuzin s-a căsătorit în 1186 cu Irina, sora împăraților Isac al II-lea (1185-1195) și Alexios al III-lea (1195-1201) Anghelos (*ibidem*, p. 3). „Commène, affirmerait sa filiation de Jean C., mort en 1174” (*ibidem*, p. 5). Trăitor în timpul lui Manuel Comnenul (1143-1180) și general al acestuia, Ioan Cantacuzino muri în luptă cu turcii în 1174. Soția sa, Maria, era fiica lui Andronic Comnenul și nepoata împăratului Manuel (*ibidem*, p. 2).

⁸ I. C. Filitti, *Notice sur les Cantacuzène...*, p. 5.

⁹ General P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 63.

¹⁰ Împăratul Ioan al VI-lea Cantacuzino a fost căsătorit cu Irina, fiica lui Andronic Asan, fiu al împăratului Ioan Asan (I. C. Filitti *Notice sur les Cantacuzène...*, p. 5; Mihai banul Cantacuzino, *Genealogia Cantacuzinilor*, publicată și adnotată de N. Iorga, București, 1902, p. 14-15, în continuare: *Genealogia Cantacuzinilor*).

¹¹ General P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 63.

¹² Cf. *Genealogia Cantacuzinilor*, p. 14.

¹³ General P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 63.

¹⁴ I. C. Filitti, *Notice sur les Cantacuzène...*, p. 5.

¹⁵ *Genealogia Cantacuzinilor*, p. 15.

¹⁶ General P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 63.

¹⁷ În *Memoriile sale*, în cartea IV, Ioan Cantacuzino scrie că „pe Matei l-a încoronat la Vlaherna Filoftei Patriarh la anul 1355” (*Genealogia Cantacuzinilor*, p. 16).

¹⁸ *Genealogia Cantacuzinilor*, p. 16-17. În *Memoriile tatălui său*, la cartea II, cap. 38 și cartea III, cap. 22, este consemnat faptul că Matei a fost „însurat cu Irina Paleoloaga, fata lui Dimitrie, fiul celui bătrân Andronic Împăratul Paleologul” (*ibidem*).

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ General P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 63.

²¹ Corneliu Dima-Drăgan, Livia Bacăru, *Constantin Cantacuzino Stolnicul (un umanist român)*, București, 1970, p. 10.

²² Radu Ștefan Ciobanu, *op. cit.*, p. 27.

²³ Petre Ș. Năsturel, *op. cit.*, p. 172-174.

²⁴ „Anul 7030 [= 1522], indictionul 10, iunie 25, ziua de miercuri, Cantacuzino kyr Mihail, fiul marelui domestic, cinstea Romeilor [= a grecilor] cu cuvântul și cu lucrul, și-a plinit obșteasca datorie de boala cumei, și s-a îngropat la Sfânta Paraschiva” (Peter Schreiner *apud* Petre Ș. Năsturel, *op. cit.*, p. 173). Locul de veci al Cantacuzinului se află la Hasköy, lângă Constantinopol, lăcaș restaurat de Constantin Brâncoveanu (Petre Ș. Năsturel, *op. cit.*, p. 173).

²⁵ *Ibidem*. Vezi și Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 321-322.

²⁶ Ion Mihai Cantacuzino, *O mie de ani în Balcani. O cronică a Cantacuzinilor în vâltoarea secolelor*, traducere de Maria Șerbănescu și Sabina Drăgoi, București, 1996, p. 111.

²⁷ I. C. Filitti, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, București, 1919, p. XX-XXI.

²⁸ Ștefan Andreescu, *Restitutio Daciae (Relațiile politice dintre Țara Românească, Moldova și Transilvania în răstimpul 1526-1593)*, București, 1980, p. 137-139.

- ²⁹ În legătură cu acest eveniment pe care l-a datat greșit în 1566, N. Iorga (*Despre Cantacuzini*, p. XXVII), susținea că ginerele Chiajei ar fi trebuit să fie însuși Mihail Cantacuzino, nu fratele său Ioan cum o arată unele izvoare (*ibidem*, p. XXVIII, nota 2; vezi și Idem, în *Prefața* la vol. XI al colecției Hurmuzachi, p. VI).
- ³⁰ Ion Mihai Cantacuzino, *op. cit.*, p. 113.
- ³¹ La 14 noiembrie 1564 Sultanul Soliman Magnificul scrie lui Petru cel Tânăr să trimită „în grabă și în orice chip” la Poartă pe soția lui Ioan Cantacuzino (Mustafa Ali Mehmed, *Documente turcești privind istoria României*, vol. I (1455-1774), București, 1976, p. 66, nr. 60), iar la 11 decembrie 1564, padișahul îi cere însă domnului muntean numai să se „împace” cu Șeitanoglu (*ibidem*, p. 67, nr. 62). Aparenta împăcare avu loc înainte de 17 februarie 1565 prin restituirea către Ioan Cantacuzino a „galbenilor și lucrurilor” pe care le dăduse „atunci când o luase pe sora voievodului” (*ibidem*, p. 68, nr. 63).
- ³² Ștefan Andreescu, *Restitutio Daciae...*, p. 138.
- ³³ Ion Mihai Cantacuzino, *op. cit.*, p. 114.
- ³⁴ I. C. Filitti, *Arhiva...*, p. XX.
- ³⁵ Constantin Rezachevici, *Contribuție la istoria Cantacuzinilor: testamentul inedit al postelnicului Constantin Cantacuzino*, în *SMIM*, XV, 1997, p. 125.
- ³⁶ Ion Mihai Cantacuzino, *op. cit.*, p. 114-115.
- ³⁷ N. Iorga, *Despre Cantacuzini*, p. XXXVI-XXXVII.
- ³⁸ Este vorba de Constantin Paleologul, nepot de soră a Cantacuzinului, care datorită autoritarismului acestuia, fuge la tătari unde ajunge „ce dorișe să fie la Constantinopol: arendaș al salinelor mari din Caffa, secretar al stăpânului, negustor al curții” (*ibidem*, p. XXXV).
- ³⁹ *Ibidem*, p. XXXVIII-XXXIX.
- ⁴⁰ Se poate ca Șeitanoglu să mai fi avut un fiu, Tudor, întâlnit și el printre dregătorii din Țara Românească, în preajma și în timpul domniei lui Mihai Viteazul (Ștefan Andreescu, *Mihai Viteazul, Cantacuzinii și marea bănie de Craiova*, Extras din *AIIAI*, XXV/2, 1988, p. 193-195).
- ⁴¹ Este vorba de un moștenitor al bogatului negustor grec, Iacob Rally; după căsătorie aceștia s-au stabilit în insula Creta, pe atunci posesiune venețiană (Corneliu Dima-Drăgan, Livia Bacăru, *op. cit.*, p. 14).
- ⁴² I. C. Filitti, *Arhiva...*, p. XXIV.
- ⁴³ General P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 64.
- ⁴⁴ Ion Mihai Cantacuzino, *op. cit.*, p. 119.
- ⁴⁵ Radu Ștefan Ciobanu, *op. cit.*, p. 33.
- ⁴⁶ Ion Mihai Cantacuzino, *op. cit.*, p. 129.
- ⁴⁷ George D. Florescu, Dan Pleșia, *Mihai Viteazul – urmaș al împăraților bizantini*, în „Scripta Valachica” Studii și materiale de istorie și istorie a culturii, IV, 1972, p. 152.
- ⁴⁸ Acest fapt reiese limpede din celebra scrisoarea adresată de Andronic lui Petru Șchiopul aflat în exil, pentru care pregătise tronul Valahiei: „[...] văzând faima cea rea și ticăloasă a lui Alexandru voievod (cel Rău) și intrigile lui, pe care nu le-am mai putut suporta, m-am încumetat și eu și l-am făcut pe banul Mihail domn al Țării Românești” (Hurmuzaki, *Documente*, vol. XI, București, 1900, p. 373-374, nr. DXIX). Mai trebuie amintit faptul că Andronic era văr drept cu Mihai Viteazul, acesta din urmă fiind fiul Tudorei (Teodorei), sora lui Mihai Cantacuzino Șeitanoglu (Constantin Rezachevici, *op. cit.*, p. 125-130).
- ⁴⁹ Este foarte posibil ca Andronic să fi îndeplinit funcția de ban, pentru scurtă vreme însă, și în timpul domniei lui Alexandru cel Rău (Ștefan Andreescu, *Mihai Viteazul...*, p. 191).
- ⁵⁰ George D. Florescu, Dan Pleșia, *op. cit.*, p. 152.
- ⁵¹ *Ibidem*, p. 152-153.
- ⁵² Hurmuzaki, *Documente*, vol. III-1, București, 1880, p. 287-288, nr. CCXXII.
- ⁵³ *Ibidem*, p. 329-330, nr. CCLV.
- ⁵⁴ P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București, 2002, p. 182.
- ⁵⁵ Hurmuzaki, *Documente*, vol. IV-2, București, 1884, p. 29-30, nr. XXIII.
- ⁵⁶ Ștefan Andreescu, *Mihai Viteazul...*, p. 198.
- ⁵⁷ *Ibidem*.
- ⁵⁸ N. Iorga, *Despre Cantacuzini*, p. XLIII.
- ⁵⁹ I. Tanoviceanu, *Începuturile Cantacuzineștilor în Țerile Românești și înrudirea lor cu Vasilie Lupu*, în „Arhiva”, tom III, 1892, p. 16-18.
- ⁶⁰ N. Iorga, *Despre Cantacuzini*, p. XLVII.
- ⁶¹ După părerea lui Nicolae Stoicescu, Constantin Cantacuzino ar fi marele paharnic din Moldova de la 12 noiembrie 1624 (*Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, București, 1971, p. 135).
- ⁶² Radu Ștefan Ciobanu, *op. cit.*, p. 41.